

بازنمایی عفت در قرآن کریم با روش فرکلاف

طاهره محقق^۱

چکیده

فرکلاف، از معروفترین روشهای تحلیل گفتمان می باشد. با این روش، گفتمان قرآن در قالب بیان محسنات و نتایج نیکوی دنیوی و اخروی حفظ عفاف برای جذب و تبشیر و مضرات و عقوبات اعمال غیر عفیفانه برای تحذیر، ذکر یا حذف موضوع به منظور نشان دادن اهمیت و یا بی ارزشی آن، فعال یا منفعل بودن بحث در جوامع مختلف، استفاده از نظام تعدی و تشخیص دهی یا تشخیص زدایی و ذکر موضوعات مرتبط و یا متمایز برای تصویر بیّن از میزان اراده ی الهی در رعایت عفاف، حکمت و مشیت تشریح عفت بصورت شبکه معنایی کلی در این ارتباط است. تشریح ایدئولوژی قرآنی دکتترین عفت با پارادایم تحلیل گفتمان فرکلاف زبان شناس و پژوهش گر بریتانیایی گامی مثبت و موثر در زمینه ی تبیین علل، چیستی و چرایی و میزان ضرورت عفت از منظر ذات باری تعالی □ و طریقی برای رسیدن به جامعه ی ایده آل قرآنی، میباشد.

کلید واژه ها: قرآن کریم، بازنمایی عفت، روش فرکلاف، جامعه ی ایده آل قرآنی.

---

^۱. سطح ۴، رشته اصول فقه، دکترای فقه خانواده، موسسه آموزش عالی رفیعه المصطفی □،

taherehmohagheghi@yahoo.com ، ۰۹۱۲۸۴۸۵۰۰۶

۱- مقدمه

از مهمترین دستورات مستقیم و آشکار خداوند متعال در قرآن کریم[□] و جوب حفظ عفاف است

«در قرآن مجید، ۲۴ آیه از میان ۶۲۳۶ آیه به امر حجاب اشاره دارد که در هفت مجموعه آیه زیر آمده است: ۱. اعراف، ۲۰ و ۲۲ و ۲۶ و ۲۷ (شرمگاه آدم و حوا)، ۲. اعراف، ۳۱ تا ۳۳ (حج عریان)، ۳. احزاب، ۳۲ و ۳۳ (تَبْرُج)، ۴. احزاب، ۵۳ تا ۵۵ (پرده نشینی)، ۵. احزاب، ۵۸ تا ۶۱ (آزار زنان)، ۶. نور، ۲۷ تا ۳۱ (پوشاندن اندام). (آیات حجاب - ویکی پدیا)»^{□□}

عفت وجودی حالتی نفسانی است که انسان را از گرایش به هوسرانی و خروج از اعتدال عقلانی باز می دارد. برای کلمه ی عفت معانی زیادی در لغتنامه های مختلف بیان شده است.

«عفت یعنی؛ اعتدال در قوه شهویه. پاکی. طهارت. زهد. تقوی. حیا. شرمساری. عفاف. کف نفس. دمخدا»^{□□□} یا در مفردات راغب، عفت را، رسیدن به حالتی برای نفس که انسان به وسیله ی آن خود را از غلبه شهوت نگه می دارد، بیان شده است: «العفة حصول حالة للنفس تمتنع بها عن غلبة الشهوة». راغب اصفهانی، ج ۱، ص ۳۳۹»^{□□}

عفاف و خویشتن داری، از مستقلات عقلیه و احکام امضایی بوده و اختصاص به شریعت اسلام ندارد. درحقیقت یک جامعه ی متمدن جامعه ای متخلق به عفت، و معتدل است. ضرورت دارد آحاد جامعه ی عقیف، به شیوه ای کاملاً متقن از انسانهای هرزه و بی هدف متمایز و مأمون باشند، و چه راهی بهتر و هموارتر از استحکام جریان عفت در جامعه، به نحوی که شخص از درون پایبند به اجرای قوانین اخلاقی باشد. با بازنمایی عفت در قرآن کریم به روش تحلیلی-توصیفی فرکلاف، عقلانی بودن لزوم رعایت عفت و فطری و اخلاقی بودن آن آشکار می شود. این امر موجب ارتقای آگاهی اخلاقی جامعه اسلامی در باب رعایت عفت، و بالا رفتن سطح فرهنگ جامعه می شود. در تفسیر بیان عفت در قرآن مجید سخنان گهر بار بسیاری از سوی ائمه

هدی □ بیان شده است. امام زین العابدین علیه السلام رعایت عفت را از جمله ی مهمترین حقوق اعضاء و جوارح و نفس و روح انسان به ویژه حق چشم و قوای شهوانیه می دانند.

« وأما حق بصرک فغضه عما لا یحل لک وترک ابتذاله إلا لموضع عبرة تستقبل بها بصرأ أو تستفید بها علماً، فإن البصر باب الاعتبار... وأما حق فرجک فحفظه مما لا یحل لک والاستعانة علیه بغض البصر، فإنه من أعون الأعوان... وبالله العصمة والتأييد، ولا حول ولا قوة إلا بالله. الحسن بن علی بن شعبه الحرانی، ج ۱، ص ۱۸۳ و ۱۸۴.» □

جامعه ی اسلامی عصر حاضر به دلایل زیادی در اصل رعایت عفاف و اخلاقیات دینی دچار تردید شده است. می خواهیم بدانیم: با تطبیق آیات قرآن کریم در پارادایم تعریف شده ی فرکلاف، عفاف خواست خدای متعال است یا اجتهاد فقهای دینی در تفسیر آیات؟ واگر دکترین عفت از سوی ذات باریتعالی می باشد، محدوده ی رعایت عفاف از منظر خداوند متعال و ائمه گرامی چقدر است؟ آیا رعایت عفاف در ادیان گذشته هم مطرح بوده یا ویژه ی خاندان رسالت است؟

بنا بر این، آنچه این پژوهش را ممتاز می کند، بیان دکترین عفت در قالب نظریات نورمن فرکلاف (زبان شناس و پژوهشگر انگلیسی عصر حاضر و از بنیان گذاران تحلیل گفتمان انتقادی)، بصورت تجمیع روش فرکلاف، و تصحیحات نظری ون لیوون هلندی است که با روشی نوین و گویا، اهمیت رعایت عفاف را برای نسل جدید خصوصاً آنها که چندان با فرهنگ دینی آشنایی ندارند، ملموس تر می کند.

« هر متن به شرطی در بازتولید اندیشه مد نظر خود نقش مهمی ایفا میکند که بتواند به گفتمانهایی که کارگزاران اجتماعی را در افکار عمومی هژمونی آمی سازد، دسترسی یابد. ۱. عبدالباسط

عرب یوسف آبادی ۲. الیاس برآبادی ۳. طاهره میرزاده، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشهای ادبی - قرآنی، شماره سوم/ پاییز ۱۳۹۶ □□

با طرح مسئله عفاف در قالب نظریه ی فرکلاف؛ این مسئله از دوران پیش از اسلام و حتی ابتدای خلقت و پس از آن، توسط آیات قران کریم، بررسی می شود.

۲- روش فرکلاف چیست؟

برای بررسی گفتمان قرآن کریم در باب عفت، با استفاده از روش فرکلاف، ابتدا باید با این روش آشنایی کامل پیدا کنیم.

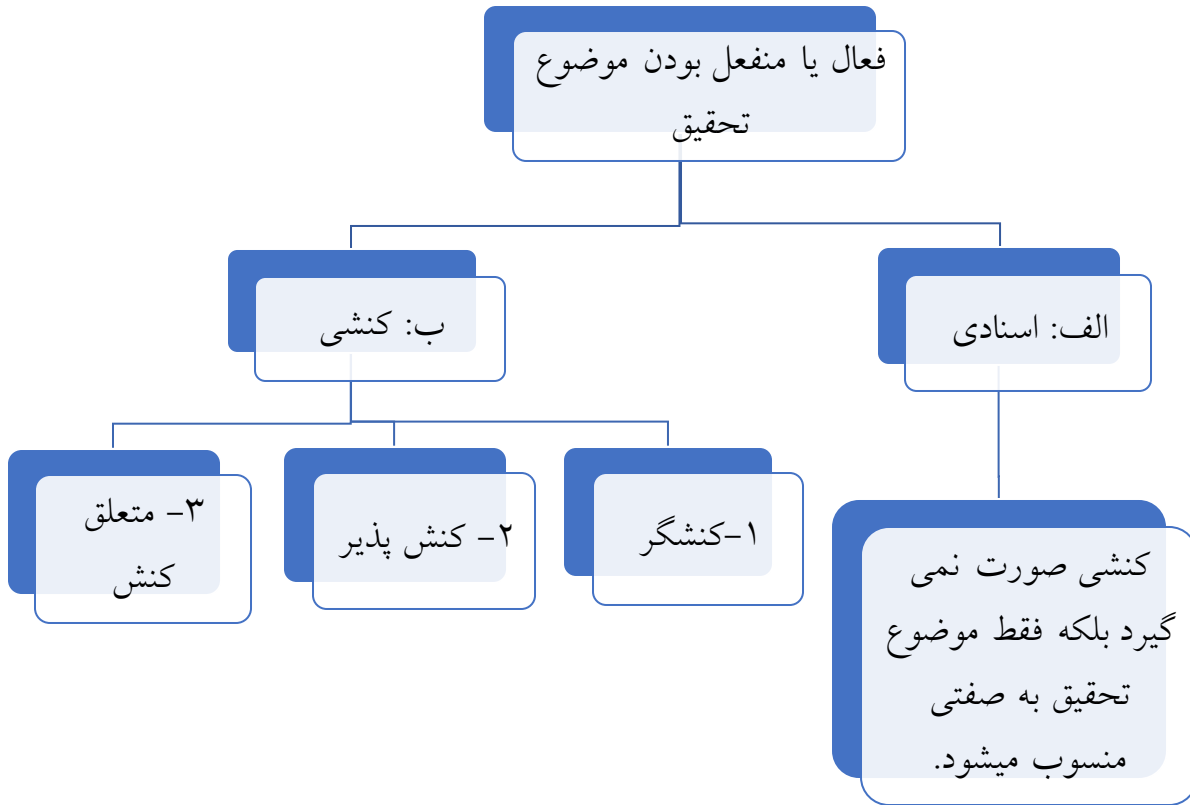
« روش فرکلاف به معنای تحلیل انتقادی گفتمان (هر عملی که توسط آن افراد واقعیت را با معنا آمیخته‌اند) است که شامل سه لایه میشود: ۱- بررسی متنی ۲- بررسی کردار گفتمانی، ۳- بررسی میدان اجتماعی. در بررسی متنی ویژگیهای زبانی متن، مانند ویژگیهای صرفی و نحوی تحلیل می شوند.... در بررسی درون متنی معمولاً از ابزارهای زبان شناسی نقش گرامر کاربرد می شود. از آنجاکه فرکلاف معتقد است که پدیده های اجتماعی دارای بعد غیر گفتمانی نیز هستند، در سطح سوم به ابعاد غیر گفتمانی پدیده های اجتماعی و جایگاه کردار گفتمانی در میدان اجتماعی بزرگتر می پردازد. دهقان، ۱۳۶۰، ص ۳۷-۵۰. »^۳

در بررسی متنی، فرکلاف از گرامر کاربردی مایکل هالیدی^۴ استفاده از قواعد نحوی برای اعمال قدرت در گفتمان استفاده می کند. برای مثال او معتقد است، ذکر تمام ارکان تعدی در جمله صراحت جمله را زیاد می کند و به این وسیله بهتر میتوان به جایگاه موضوع مد نظر پی

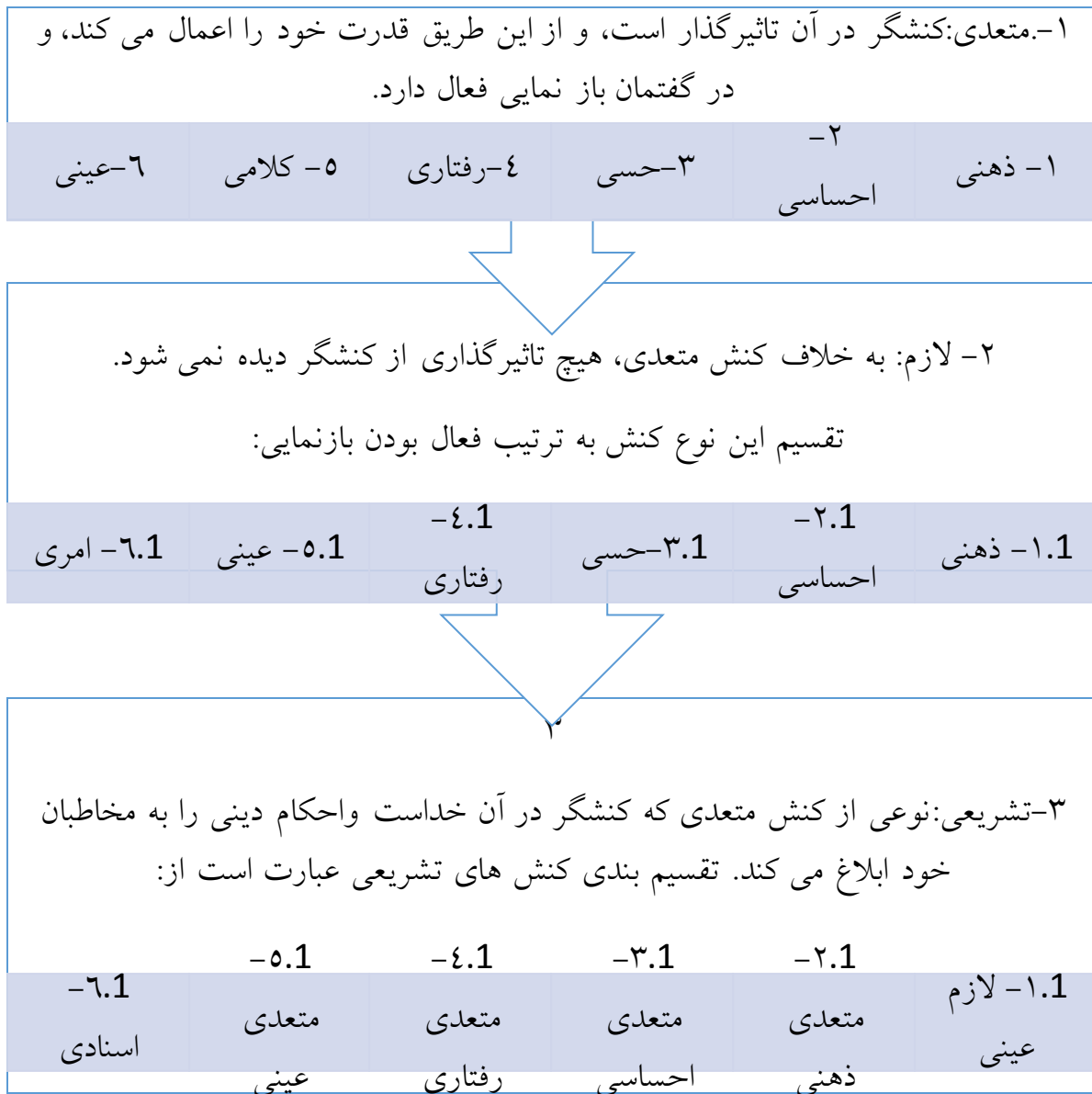
۳. هلیدی، زبان را پدیده‌ای اجتماعی می‌داندست. «زبان‌شناسی سیستمی - نقش‌نگر» نظریه‌ی توصیفی زبان است که، به جای تمرکز بر مفهوم انتزاعی، بر کاربرد زبان تکیه می‌کند. یکی از اصلی‌ترین ایده‌ها در تفکر هلیدی این است که زبان رفتاری هدف‌مند است و بنیادی‌ترین کارکرد زبان خلق معنا در بافت‌های مختلف: ۱. معنای اندیشگانی (یعنی معنای مرتبط با چگونگی بازنمایی تجربه)، ۲. معنای بینافردی (یعنی معنای مرتبط با روابط میان طرفین گفتگو) ۳. معنای متنی (یعنی معنای مرتبط با ساماندهی متن‌ها). برای توصیف و تحلیل این سه نوع معنا، نظام‌های دستوری مختلفی به کار گرفته می‌شوند.

برد. لایه ی اول فرکلاف با تصحیحاتی از طرف ون لیوون، به صورت دسته بندی های اجتماعی، بیان می شود. به نظر او، پنهان سازی و کم رنگ سازی، در گفتمان عامل نشان دهنده طرد کنش گر و فعال سازی و منفعل سازی و تشخیص بخشی و تشخیص زدایی، بعنوان روشی برای جذب کنش گر می باشد. لیوون، پژوهش خود را با مقوله های جامعه شناختی - زبانی در شش مرحله بیان می کند که ما این مراحل را بطور خلاصه بر اساس کتاب جنسیت و زبان قرآن بیان می کنیم. در مرحله اول تقسیم موضوع به جهت تقدم و تأخر زمانی، نسبت به زمان بعثت پیامبر اکرم □ میباشد. مرحله دوم اهمیت موضوع به جهت ذکر یا حذف آن در آیات قرآن کریم است. حذف یک موضوع در گفتمان به دلایل متعددی مثل موضع گیری منفی شدید گفتمان نسبت به آن موضوع است، به گونه ای که آن موضوع را شایسته ذکر نمی داند و یا به دلیل بی اهمیت بودن نقش موضوع و یا واضح بودن حضور موضوع برای مخاطب، ذکر آن ارزش اطلاعاتی خود را از دست می دهد. گاهی هم حذف در راستای ارتقای جایگاه حذف شونده و یا حذف از یک کنش منفی است، چراکه عدم حضور بهتر از حضور منفی است.

مرحله سوم فعال و منفعل بودن موضوع، با روش «نظام تعدی» بازنمایی و بررسی میشود. به این صورت که برای تحلیل بازنمایی فعال یا منفعل ابتدا افعالی که به افراد انتساب می یابند در دو گروه اسنادی و کنشی تقسیم می شوند در افعال اسنادی فرد کنشی انجام نمی دهد و تنها به صفتی، متصف می شود، ولی در افعال کنشی فعل انجام میشود افراد با توجه به نقشی که در کنش دارند در سه گروه: (کنشگری - کنش پذیری و متعلق به کنش)، بررسی می شوند. کنش ها هم به سه گروه: (متعدی - لازم و تشریعی)، تقسیم می شوند. گرچه کنش تشریعی نوعی از کنش متعدی است به دلیل اهمیت ویژه آن به صورت جداگانه مورد بحث قرار می گیرد و کنشگر در این کنش خداست که احکام دینی را به مخاطبان خود ابلاغ می نماید.

نمودار ۱- نمودار تحلیل بازنمایی فعال یا منفعل در افعال کنشی:

نمودار ۲- بازنمایی کنش ها

چهارمین مرحله بازنمایی به صورت تشخیص دادن یعنی ذکر موضوع به عنوان یک فرد در گفتمان و یا تشخیص زدایی یعنی ذکر موضوع در قالب هویت یا گروه بزرگتری که این موضوع فرد و یا مصداق و یا جزئی از آن هست.

۱- معرفی سازی:

معرفی فرد بازنمایی شده در گفتمان به گونه ای که گویا برای مخاطب شناخته شده است. هر شش قسم از اسم های معرفه در زبان عربی می توانند برای معرفه سازی به کار روند.

۱- بازنمایی بر اساس هویت شخصی یعنی نام دهی .

۲- بازنمایی بر اساس هویت غیر شخصی یعنی مقوله بندی، که مقوله بندی براساس:

الف. کاری که شخص انجام می دهد، نقش دهی نامیده می شود.

ب. هویت ثابتی که شخص در آن با بقیه مشترک است هویت دهی نامیده می شود هم بر دو قسم (طبقه مشترک یا هویت دهی نسبتی) است.

۳- بازنمایی بر اساس ارزش گذاری گفتمان نسبت به افراد، یعنی ارزش دهی

۲- نکره سازی:

بازنمایی فرد به گونه ای که برای مخاطب ناشناخته بماند تنوین تکبیر در زبان عربی در اسمهای منصرف مهمترین نشانه اسم های نکره است. (بازنمایی بر اساس هویت غیر شخصی را مقوله بندی گویند).

تشخیص دهی: بازنمایی افراد در گفتمان بعنوان یک فرد

نمودار ۳- باز نمایی تشخیص دهی و تشخیص زدایی

ذکر مسائل اخلاقی نظیر رعایت عفاف و خویشتنداری در حقیقت قسیم امری عظیم به نام تقوی می باشد. فرد خداشناس و متقی هرچه میزان تقوایش بیشتر باشد میزان عفافش هم بیشتر است.

« عفّ: الكفّ عن القبیح. .... العفّة: الكفّ عمّا لا ینبغی. .... هو حفظ النفس عن

تمایلاته و شهواته النفسانیة. كما أنّ التقوی حفظ النفس عن المحرّمات و عمّا یوجب

الخلاف و العصیان. مصطفوی، حسن، ، جلد ۸، صفحه ۱۸۰. » □□□□

مرحله پنجم باز نمایی موضوع در قرآن، مشخص کردن افرادی است که در پیوند با

موضوع یا در تمایز با آن باز نمایی می شوند که این باز نمایی گاهی صریح و گاهی غیر مستقیم است.

گام ششم، بررسی شبکه معنایی موضوع عفاف در قرآن میباشد، که متأثر از نوع نگرش

گفتمان قرآن در این حوزه و مقایسه ی آن با گفتمان کلی قرآن، برای فهمیدن نگرش ویژه ی قرآن در این باب است.

در لایه ی دوم فرکلاف، کردار گفتمانی قرآن بعنوان زیر مجموعه ای از گفتمان های رایج

در جزیره العرب، مابین گفتمان یهودیان و اعراب جاهلی و ... بررسی می شود. گفتمان حاکم بر

جزیره العرب، گفتمانی مبتنی بر فرهنگ شفاهی بوده، یعنی گفتمانی که در آن کتابت رواج

ندارد. ^{□□} نویسندة ی کتاب جنسیت و زبان قرآن، گفتمان قرآن را اعجازی مبتنی بر فرهنگ

شفاهی [□] میخسته با کتابت، که موجب تنوع مخاطبان در هر عصر و نسلی شده است می داند.

با توجه به لایه ی دوم فرکلاف، موضوع عفت از سه جهت قابل تحلیل و بررسی است:

^۴ . با توجه به نظریه ی فرهنگ شفاهی - از طرف والتر اونگ- که برای بررسی زبانهای باستانی ارائه شده است.

۱- از جهت تولید کننده متن. ۲- از جهت مصرف کننده متن. ۳- از جهت میزان میان گفتمانی.

با توجه به لایه ی سوم فر کلاف، گفتمان عفت در قرآن کریم، بعنوان یک کردار اجتماعی در جامعه اسلامی، درون میدان اجتماعی وسیعتری که یک سوی این گفتمان خداوند متعال است و سوی دیگر بشر قرار دارد، بررسی میشود. این بررسی شامل تغییرات اجتماعی پس از اسلام در جامعه زمان نزول قرآن، و بیان رابطه آن با ابعاد غیر گفتمانی و تغییرات اجتماعی می باشد.

۳- بررسی متنی

بیان مسئله عفت در قرآن کریم

عفت به معنای عام اقسامی دارد، مانند: ۱- عفت در پوشش، ۲- عفت در گویش، ۳- عفت در روش (اخلاقی، جنسی، اقتصادی و اجتماعی)، که مهمترین قسم آن، همان عفت جنسی می باشد. رعایت عفت در همه شئون آن، تاحدی دارای اهمیت است که دوبار در قرآن کریم صریحاً کلمه عفت در زمینه های اقتصادی و دو بار در زمینه های عفت جنسی، و بارها با بیانات مختلف و در پوشش داستان هایی از اقوام قبل از ظهور اسلام و بعد از آن، بیان شده است.

در بررسی متنی عفت در قرآن کریم، ابتدا به بررسی گفتمان تاریخی عفت که مربوط به قبل از اسلام است و سپس به بررسی این موضوع در مورد زنان معاصر با نزول قرآن به بعد پرداخته می شود.

۱-۳- عفت قبل از اسلام (گفتمان تاریخ)

قرآن کریم، با بیانات مختلف رعایت عفت، در روش و گویش اقوام و ملل خداپرست و مترقی قبل از اسلام را به زیبایی به تصویر می کشد. از این جمله، داستان حضرت موسی □ به هنگام آشنایی با دختران شعیب □ در سرزمین مدین و ذکر رفتار عفیفانه ی آنها، نشانگر اهمیّت

رفتار عقیفانه و آموزش نحوه مرادۀ مردان و زنان در جامعه می باشد. حتی اگر جامعه، جامعه ای متخلق به عفت نباشد هم، تک تک افراد می توانند خود را به این زینت بیاریند.

۱-۱-۳- ذکر عفت در رفتار (عفت رفتاری)

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدَرَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ (قصص، ۲۳)

هنگامی که به آب مدین رسید، گروهی از مردم را بر آن یافت که دام هایشان را آب می دادند، و غیر آنان دو زن را دید که [دام هایشان را از رفتن به سوی آب] بازمی دارند؛ گفت: چه چیزی شما را بر بازداشتن [گوسفندان] وامی دارد؟ گفتند: ما [این دام هایمان را] آب نمی دهیم تا [این] شبانان [دام هایشان را] برگردانند و پدر ما پیری کهنسال است [به این علت از انجام این کار معذور است].

ذکر راه رفتن همراه با شرم و حیای دختر شعیب □ در آیه ۲۵، بطور خاص، برای نشان

دادن تاکید بر زیبایی و اهمیت رعایت عفت برای جذب به سوی رعایت عفت است.

امام صادق علیه السلام فرمودند: هشت چیز آفت علم است؛ از جمله آنها «قله الحیاء

است» (مجلسی، محمدباقر، ج ۲، ص ۵۲).^{□□} در ماجرای برخورد موسی علیه السلام و دختران شعیب، رعایت عفت موجب اتخاذ صحیح ترین روش برای انتخاب همسر شایسته و برخوردی عالمانه از سوی طرفین معرفی شده است.

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا

جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (قصص، ۲۵)

پس یکی از آن دو [زن] در حالی که با حالت شرم و حیا گام برمی داشت، نزد او آمد [و] گفت: پدرم تو را می طلبد تا پاداش اینکه [دام های] ما را آب دادی به تو بدهد. چون نزد او آمد و داستانش را بیان کرد، گفت: دیگر نترس که از آن گروه ستمکار نجات یافتی..

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ (قصص، ۲۶)

یکی از آن دو (دختر) گفت: ای پدر! او را استخدام کن؛ زیرا بهترین کسی که استخدام می کنی آن کسی است که نیرومند و امین باشد.

در این آیه ی کریمه به نکته ی بسیار مهمی اشاره دارد و آن اینکه خواستگاری مردان از زنان بر اساس رسوم قوم و قبیله ای است نه سنت الهی. در حقیقت، بر اساس مبانی شرعی، زن هم می تواند با رعایت حجب و حیا، و با واسطه کردن دیگران، از مرد مورد علاقه و پسند خود درخواست ازدواج کند و این امر منافاتی با بی عفتی ندارد. اما آنچه امروزه شایع شده در حقیقت خواستگاری است که در آن درعایت عفت نمی شود، و این مسئله منجر به تصمیم گیری های احساسی می شود که غالباً عواقب بسیار سختی دارد. مرحوم مجلسی می فرمایند: حیا غریزه ای است که مانع ارتکاب و انجام اعمال زشت و قبیح شده و نیز مانع تعمّد در از بین بردن و تقصیر در حقوق حق تعالی و خلق خدا می شود (علامه مجلسی، ج ۱ ص ۸۶).^{۱۱۱} خواست خداوند متعال بر اتقان هر گونه پیمان و قرارداد است، خصوصاً ازدواج که از منظر خدای متعال میثاق غلیظ یعنی پیمانی الهی که بسیار مستحکم و بسیار مهم است.

موردآیه	کنشگر	کنش	متعدی عینی	متعدی	متعدی
۲۳ قصص لَمَّا وَرَدَ مَدْيَنَ	موسی □	دختران عیب □	وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْتَفُونَ ۲. وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذَوَّدَانِ	قَالَ مَا طُبُّكُمَا؟	تاری نَسَقِي حَتَّى تُدِرَّ الرِّعَاءُ نَوْنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

لِيَجْزِيكَ فَرَمَا سَقَيْتَ لَنَا	قَالَتْ: إِنَّ أَبِي عُوكَا	موسی □	دختر عیب که نزد سی □ آمد	۲۵ قصص
	ت: يَا أَبَتِ تَأْجِرُهُ إِنَّ بِرَّ مَنْ تَأْجَرْتِ قَمَوِيَّ الْأَمِينُ	را بپذیر زیرا، اوج قدرت، را دارای عفت رفتار (امین) بینم		۲۶ قصص

نمودار ۴- انواع کنش ها بر اساس نقش افراد در آن

۲-۳- رعایت عفت در بین زنان معاصر اسلام

خطابات مختلف قرآن کریم به مسلمانان زمان نزول قرآن کریم و بعد از آن، در مورد رعایت عفت نشانگر اهمیت آن از منظر قرآن است. در این قسمت به بیان این موضوع در خطابات قرآنی می پردازیم که شامل امت هم عصر پیامبر اکرم و امم بعد از او تا آخر دنیا می شود. به دلیل زیاد بودن این خطابات آنها را در سه دسته ی متعدی کلامی، متعدی رفتاری و متعدی عینی دسته بندی، و از ذکر جدول خودداری می شود.

۱-۲-۳- تذکر به لزوم حفظ عفت (متعدی کلامی)

برخی آیات متذکر به رعایت عفاف در جوامع هم عصر پیامبر اکرم و پس از ایشان، با روش فرکلاف، به صورت متعدی کلامی بازنمایی می شوند. مثل خطاب قرآن مبنی بر رعایت عفت به هنگام برخورد با مراجعان به بیت رسول اکرم، خطاب به همسران پیامبر اکرم که در معیت ایشان، تحت تعلیم و تاثیر خلق عظیم نبوی و طبیعتا دارای درجات بالاتر تقوا هستند، درحالیکه مراجعان هم عموماً، مسلمانانی بودند که طبیعتا با نظر سوء به بیت پیامبر اکرم رجوع نمی کردند. چنین خطابات بیانگر، اولویت شمول این خطاب نسبت به همه ی مسلمین است. در

این آیه توصیه می شود: که در صورت رعایت تقوا شما بر ترید و برای رسیدن به این برتری، حتی در سخن گفتن هم عفت پیشه کنید و صدای خود را به گونه ای نازک و جذاب نکنید که افراد بیمار دل به سوی شما طمع کنند و عفت کلام در اینجا سخن گفتن به گونه ی عرفی است.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا (احزاب، ۳۲)

ای همسران پیامبر! شما اگر پرهیزکاری پیشه کنید [از نظر منزلت و موقعیت] مانند هیچ یک از زنان نیستید، پس در گفتار خود، نرمی و طنازی [چنانکه عادت بیشتر زنان است] نداشته باشید تا کسی که بیمار دل است طمع کند، و سخن پسندیده و شایسته گوید.

از منظر خداوند متعال، رعایت عفت گاهی با کنترل گوش و چشم و حتی افکار درونی و خطوات قلبی است. چرا که انسان موجودی ذی وجهی و علاوه بر اینکه با جسم مادی به دنیا متصل است از طریق عقل و دل با عالم معنا و ما فوق طبیعت متصل است، و به همین دلیل حتی اشاره های قلبی هم ممکن است او را از طریق هدایت و کمال به پرتگاه سقوط و فلاکت بیندازد. اینجاست که می فرماید:

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا (اسراء، ۳۶)

و از چیزی که به آن علم نداری پیروی مکن؛ زیرا گوش و چشم و دل (افکار) مورد بازخواست اند.

به تصریح قرآن کریم در سوره مبارکه نور، عفت نگاه مقدمه ی عفت جنسی در مردان می باشد.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (نور، ۳۰)

به مردان مؤمن بگو: چشمان خود را [از آنچه حرام است مانند دیدن زنان نامحرم و عورت دیگران] فرو بندند، و شرمگاه خود را حفظ کنند، این برای آنان پاکیزه تر است، قطعاً خدا به کارهایی که انجام می دهند، آگاه است .

اما زنان به دلیل جایگاه حساستری که دارند به غیر از رعایت عفت در نگاه باید مواظب رعایت عفت در پوشش و حتی حرکات و سکنات خود هم باشند مگر نزد افرادی که خوف آسیبهای شهوانی از سوی آنها نمی رود.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ
غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ
مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۳۱، نور)

و به زنان با ایمان بگو: چشمان خود را از آنچه حرام است فرو بندند، و شرمگاه خود را حفظ کنند، و زینت خود را، مگر مقداری که [طبیعتاً مانند انگشتر و حنا و سرمه، بر دست و صورت] پیدا است، آشکار نکنند، و [برای پوشاندن گردن و سینه] مقنعه های خود را به روی گریبان هایشان بیندازند، و زینت خود را آشکار نکنند مگر برای شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پدران شوهرانشان، یا پسرانشان، یا پسران شوهرانشان، یا برادرانشان، یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان، یا زنان [هم کیش خود] شان، یا بردگان زر خریدشان، یا خدمتکارانشان از مردانی که ساده لوح و کم عقل اند و نیاز شهوانی حس نمی کنند، یا کودکانی که [به سن تمیز دادن خوب و بد نسبت به امیال جنسی] نرسیده اند. و زنان نباید پاهایشان را [هنگام راه رفتن آن گونه] به زمین بزنند تا آنچه از زینت هایشان پنهان می دارند [به وسیله نامحرمان] شناخته شود. و [شما] ای مؤمنان! همگی به سوی خدا بازگردید تا رستگار شوید.

پس دستور قرآن کریم به مومنین برای رسیدن به فلاح و رستگاری و کمال نهایی که خداوند متعال برای انسان در نظر گرفته محافظت از همه راههای نفوذ و وسوسه ی انحراف است.

۲-۲-۳- عفت در روابط میان زوجین

خطاب دیگر خداوند متعال در قرآن کریم، رعایت عفت در روابط میان زوجین است. به گونه ای که برای بیان روابط زناشویی، با شیوا ترین خطاب به مردان می گوید زناشویی فقط برای

ارضای امیال شهوانی و حیوانی نیست بلکه امری است با هدفی والا، که به وسیله ی آن محصول زندگی خود را به دست می آورید. نسائکم حرث لکم، «وَالْحَرْثُ: قَدْفُك الْحَبِّ فِي الْأَرْضِ. الفراهیدی، ص ۲۰۵.» حتی در ارضای شرعی امیال نفسانی هم رعایت تقوی و خود داری (عفت) را فراموش نکنید و بدانید که به حال خود واگذار نشده اید و به زودی خدای خود را ملاقات می کنید و خوشا به حال کسانی که به این امر ایمان دارند.

نَسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنِّي شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (۲۲۳، بقره)

زنان شما کشتزار شمایند، هر زمان و هر کجا که خواستید به کشتزار خود در آید. و [با رعایت حقوق یکدیگر، و حفظ عفت و پاکی، در سایه زناشویی و تولید نسلی پاک و شایسته و صالح، خیر و ثوابی] برای خودتان پیش فرستید، و از خدا پروا کنید، و بدانید که او را ملاقات خواهید کرد، و مؤمنان را بشارت ده .

۳-۲-۳- عفت در محیط خانه

از آنجایی که محیط خانه، جایگاه امن و آرامش برای ارضای شرعی غرائض جنسی و ارتباطات زناشویی است، پس در این محیط دیگران باید مواظب رفتار خود باشند. بنا به توصیه ی قرآن کریم زوجین باید در محیط خانه، جایی برای خلوت شخصی داشته باشند و دیگر افراد به هنگام حضور زوجین در خلوتگاه حق ندارند بدون اذن آنها وارد شوند. خداوند متعال ارضای شهوات را بدون قانون و قاعده و در ملا عام به دور از عفت می داند، حتی اگر از راه شرعی و قانونی و با همسر شرعی باشد.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ
مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ

عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ* (۵۸، نور)

ای اهل ایمان! باید بردگانتان و کسانی از شما که به مرز بلوغ نرسیده اند [هنگام ورود به خلوت خانه شخصی شما] سه بار [در سه زمان] از شما اجازه بگیرند، پیش از نماز صبح، و هنگام [استراحت] نیم روز که جامه هایتان را کنار می نهید، و پس از نماز عشا؛ [این زمان ها] سه زمان خلوت شماست، بعد از این سه زمان بر شما و آنان گناهی نیست [که بدون اجازه وارد شوند؛ زیرا آنان] همواره نزد شما در رفت و آمدند و با یکدیگر نشست و برخاست دارید. این گونه خدا آیاتش را برای شما بیان می کند، و خدا دانا و حکیم است.

این امر به حدی مهم است که حتی اطفال صغیر هم باید آموزش ببینند و به هنگام خلوت زوجین، با اذن وارد خلوتگاه آنها شوند. این چنین خداوند متعال به روشنی حقوق جنسی زوجین را تبیین و به اهمیت رعایت عفت تاکید می کند. و این گفتمان قرآن در بیان عفت برای جذب به سوی تخلق به اخلاق مومنانه است.

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ* (۵۹، نور)

و هنگامی که کودکان شما به مرز بلوغ رسیدند، باید [برای ورود به خلوت خانه شخصی شما] اجازه بگیرند، همان گونه که کسانی که پیش از آنان [به مرز بلوغ رسیده بودند] اجازه می گرفتند. خدا این گونه آیاتش را برای شما بیان می کند؛ و خدا دانا و حکیم است.

۴-۲-۳- رعایت عفت به هنگام ورود به منزل دیگران (متعدی عینی)

از آنجایی که خانه باید محل امن و آرامش باشد، طبق قانون الهی، افرادی که غیر از اهل خانواده هستند حق ورود به هیچ خانه ای غیر از خانه خود ندارند مگر با اذن اهل خانه. و این دستور برای رعایت عفت و ایجاد امنیت درون خانه می باشد.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ
لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (نور، ۲۷)

ای اهل ایمان! به خانه هایی غیر از خانه های خودتان وارد نشوید تا آنکه اجازه بگیرید،
و بر اهل آنها سلام کنید، [رعایت] این [امور اخلاقی] برای شما بهتر است، باشد که متذکر شوید .

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى
لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (نور، ۲۸)

نهایتاً اگر کسی را در آنها نیافتید، پس وارد آن نشوید تا به شما اجازه دهند، و اگر به شما
گویند: برگردید، پس برگردید که این برای شما پاکیزه تر است، و خدا به آنچه انجام می دهید،
دانا است .

اما اگر خانه ای غیر مسکونی بود، شامل این خطاب نمی شود.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا
تَكْتُمُونَ (نور، ۲۹)

و بر شما گناهی نیست که به خانه های غیر مسکونی که در آنها کالا و متاع و سودی
دارید وارد شوید، و خدا آنچه را آشکار می کنید و آنچه را پنهان می دارید، می داند .

۵-۲-۳- رعایت عفت در ارتباطهای عمومی

خداوند متعال در امور اقتصادی، به جامعه ی اسلامی دستور رعایت خویشتن داری و
رعایت عفت و عدالت در معامله را می دهد، و امر می کند کم فروشی نکنید.

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ (الرحمن، ۹)

و وزن را به انصاف برپا دارید و در سنجش مکاهید.

۶-۲-۳- رعایت عفت در روابط اجتماعی

خداوند متعال خود آرایی برای نامحرمان را بی عفتی می داند و در آیات متعدد بیان می فرماید که: زینتهایتان را برای خویشان محرم و همسران و به هنگام عبادت خداوند متعال آشکار کنید، و این خویشان داری را نه تنها در پوشش بلکه در خوردن و آشامیدن هم رعایت کنید. اما بدانید که این رعایت عفت در خوراک و پوشاک و رفتار، به مثابه ی انزوا طلبی نیست، بلکه هدف فقط دوری از فحشاء و و گناه و پرده دری است که جامعه را به سوی بی قانونی و هرج و مرج و نا امنی سوق می دهد.

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ
(اعراف، ۳۱) قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (اعراف، ۳۲) قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (اعراف، ۳۳)

ای فرزندانِ آدم، جامه خویش را نزد هر مسجدی بگیرید و بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید که خدا اسراف کاران را دوست ندارد. (۳۱) بگو چه کسی جامه خدا و روزی های پاکیزه را که برای بندگانِ خویش بیرون آورده، حرام کرده است؟! این ها از آن کسانی است که در زندگی دنیا، ایمان آوردند و در روز رستاخیز ویژه آنان است. این چنین، نشانه ها را برای گروهی که می دانند جدا می کنیم. (۳۲) بگو جز این نیست که پرورنده من، زشت کاری ها را چه آشکار و چه پنهان، و گناه و فزون خواهی نابه حق را حرام کرده است و نیز اینکه برای خدا شریکی قرار دهید که دلیلی برای آن نفرستاده، و نیز اینکه چیزی را که نمی دانید به خدا نسبت بدهید .

خطاب این آیه به همه انسانها اعم از مسلمان و غیر مسلمان می باشد. همه انسانها باید بدانند؛ موجودی فطرتاً قانونمدارند و برای حضورشان در مکانهای مختلف باید تابع قوانین فطری

الهی باشند. دوری از زشتیها از فطریات انسانی است. خصوصاً کسانی که طالب اشاعه ی فحشا و منکرات در جامعه ایمانی هستند، هم در دنیا باید توسط حکومت دینی مجازات شوند و هم در قیامت مجازاتی عظیم در انتظار آنهاست.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۱۹ نور)

کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت [مانند آن تهمت بزرگ] در میان اهل ایمان شایع شود، در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهند داشت، و خدا [آنان را] می شناسد و شما نمی شناسید.

۷-۲-۳- رعایت عفت در روابط با محارم

درست است که از نظر خداوند متعال پوشش و روابط در خانه و خانواده راحت تر از بیرون از خانه می باشد اما محیط خانه هم چارچوب و قوانین خاص خود را دارد و علاوه بر اینکه زوجین روابط خاص خود را در خلوتگاه خود ابراز می دارند این روابط با افراد خانواده به غیر از زوجین ممنوع است.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ
وَأُمَّهَاتُكُمْ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ
نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ
أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا (۲۳، نساء)

[ازدواج با این زنان] بر شما حرام شده است: مادرانتان، و دخترانتان، و خواهرانتان، و عمه هایتان، و خاله هایتان، و دختران برادر، و دختران خواهر، و مادرانی که شما را شیر داده اند، و خواهران رضاعی شما، و مادران همسرانتان، و دختران همسرانتان که در دامان شمایند [و تحت سرپرستی شما پرورش یافته اند، البته] از آن همسرانی که با آنان آمیزش داشته اید، و اگر آمیزش نداشته اید، بر شما گناهی نیست [که مادرشان را رها کرده با آنان ازدواج کنید]، و [نیز] همسران پسرانتان که از نسل شما هستند [بر شما حرام شده است]. و هم چنین جمع میان دو خواهر [در

یک زمان ممنوع است]، جز آنچه [پیش از اعلام این حکم] انجام گرفته باشد؛ زیرا خدا همواره بسیار آمرزنده و مهربان است .

۸-۲-۳- رعایت عفت در رابطه با غیر محارم

خداوند متعال روابط جنسی میان زنان و مردان را در غیر از چارچوب ازدواج شرعی حرام و فحشا دانسته و برای آن مجازاتهای سنگینی قرار داده است. مجازات حبس ابد برای زنی که فحشای او ثابت شده یا تعزیر و تنبیه مرتکبان فحشا در صورتی که مجرد باشند و سنگسار و مرگ فجعه و... برای کسانی که دارای همسر می باشند و مرتکب فحشا شده یا لواط کنند. اینها نمونه ای از گفتمان قرآن کریم با بیان اعمال غیر عفیفانه، و مجازات آن، برای ابراز تنفر و دفع میباشد.

وَاللَّاتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىٰ يَتَوَقَّاهِنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا (نساء، ۱۵)

و از زنان شما [امت اسلام] کسانی که مرتکب زنا می شوند، چهار نفر مرد از خودتان را بر آنان به گواهی بخواهید؛ پس اگر [به ارتکاب آن] گواهی دادند، آن زشت کاران را در خانه ها [به عنوان حبس ابد] نگاه دارید تا مرگشان فرا رسد، یا خدا [برای نجات] آنان راهی قرار دهد.

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِيَا مِنْكُمْ فَأَذُوهُمَا فَإِنَّ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا (۱۶، نساء)

و از شما [مسلمانان] آن مرد و زنی که مرتکب آن [کار زشت] می شوند [در صورتی که بدون همسر باشند] آنان را [با اجرای حدود خدا] بیازارید؛ و اگر توبه کنند و [مفاسد خود را] اصلاح نمایند از آنان دست بردارید؛ زیرا خدا همواره بسیار توبه پذیر و مهربان است.

أَأِنَّكُمْ لَنَآتَوْنَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ (نمل، ۵۵)

آیا شما از روی میل و شهوت به جای زنان با مردان آمیزش می کنید؟ [شما برای این کار زشت دلیل و برهانی ندارید] بلکه شما گروهی نادان هستید.

إِنكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ (اعراف، ۸۱)

شما [بدون توجه به حقوق همسران و غافل از اینکه نعمت غریزه جنسی برای بقای نسل است] از روی میل شدیدی که به آن [کار بسیار زشت] دارید به سوی مردان می آید، [نه فقط در این کار متجاوز از حدود انسانیت هستید] بلکه در امور دیگر هم گروهی زیاده طلب هستید .

۴- بررسی کردار گفتمانی

در بررسی کردار گفتمانی به بررسی و مقایسه ی گفتمان قرآن در میان گفتمانهای رایج

دیگر مثل: گفتمان یهودیت و مسیحیت و عرب جاهلی و....، از سه جهت: تولید کننده متن، مصرف کننده متن و میزان میان گفتمانیت آن پرداخته می شود.

میزان تفاوتها و اشتراکات این گفتان با سایر گفتمانهای هم عصر خود در مسائل مختلف مثل عفت وجه دیگر این مرحله از بررسی می باشد. از جمله ی اشتراکات گفتمان قرآنی با سایر گفتمانهای رایج در عصر نزول قرآن، مانوس بودن با فرهنگ شفاهی، دارای سجع و صنایع ادبی بودن و.... است. اعجاز قرآن این است که به نحوی متلائم با فرهنگ زمان است که سایر فرهنگها را از سکه انداخته و یکه تازی می کند.

۴-۱- تولید کننده متن

آنچه که موجب تمایز و برتری کردار گفتمانی قرآن نسبت به سایر گفتمانها می شود، اینست که این گفتمان از سوی کسی تولید شده است که عالم بما کان و یکون است، و در اقتدار این گفتمان همین بس که چند بار همه ی عالم را تا ابد به تحدی فرا خوانده و قدرتمندانه اذعان می کند که هرگز نمی توانید گفتمانی قدرتمند تر و یا حتی نظیر گفتمان قرآن بیاورید.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ

لِبَعْضٍ ظَهِيراً (اسراء، ۸۸)

بگو: قطعاً اگر جنّ و انس گرد آیند که مانند این قرآن را بیاورند، نمی توانند مانندش را بیاورند، و اگر چه پشتیبان یکدیگر باشند.

موضوع رعایت عفت، در چنین کلام متقنی، با بیانهای متعدد مورد توصیه و تاکید شده است.

۲-۴- مصرف کننده متن

مطمئناً مخاطب قرآن کریم و مصرف کننده این گفتمان فقط جامعه ی عرب جاهلی زمان نزول نیست. خطاب یا ایها الناس که در آیات متعددی به کار رفته، نشانگر این است که حتی در برخی موارد تمام انسانها اعم از مسلمان و غیر مسلمان تا قیامت مد نظر و مخاطب هستند. آنگاه که می فرماید: یا بنی آدم... کلووا واشربوا و لا تسرفوا و یا در آیات دیگر مواخذه می کند بر این که چرا سراغ لواط و یا اعمال زشت دیگر می روید قطعاً خطابش به مسلمین تنها نیست، بلکه به همه ی جوامع بشری تا قیامت هشدار می دهد. بنا بر این رعایت عفت شامل همه ی جوامع حتی غیر مسلمانان نیز می شود.

۳-۴- میزان میان گفتمانیّت

قران کریم از طرفی دارای فرهنگ شفاهی است که بی سواد ترین انسانها می توانند از آن بهره ببرند و از طرف دیگر دارای مطالب علمی بسیار والایی است که بزرگترین دانشمندان عالم را به تحیر واداشته است. چند بعدی بودن قرآن کریم این منشور عظیم را برای همگان کاربردی کرده است به نحوی که هیچ متنی بغیر از متون حقیقی کتابهای آسمانی سابق نمی توانند با آن مقایسه شوند. از طرفی عربی بودن متن قرآن، به دلیل قابلیت بالای دستوری که در این زبان وجود دارد آن را از تحریف و خطا مصون داشته است. توصیه ی اکید قرآن به کنترل نگاه و حفظ پاکدامنی در خطباتی جداگانه به زنان و مردان، امر به حفظ عدالت و پاک دامنی و... در معاملات و دیگر روابط اجتماعی، و توصیه ی خاص به بانوان براین حفظ جاذبه های خاص زنانه از دید اخیار، باری آنکه هم خودشان از تعرض قلوب بیمار در امان بمانند و هم دیگر افراد

جامعه از لغزش در میان مسیر حفظ شوند، و.... ترسیم یک حکومت سالم و مدینه ی فاضله ای است که هرگز و در هیچ تمدنی نظیر آن یافت نمی شود.

۵- بررسی کردار اجتماعی

از جمله بزرگترین و مهمترین تغییر و تحولاتی که بعثت نبی اکرم، در جامعه ی زمان خود ایجاد کرد، بیان خواست خداوند متعال در زمینه ی رعایت عفت میان مسلمین، و بیان آثار و دامنه ی تاثیر آن است. این بیان به انحاء مختلف و در ضمن آیات متعدد در قرآن مجید ذکر شده است:

۱. آیاتی که مصادیقی از رفتارهای عفیفانه را ذکر می کند. مانند داستان برخورد حضرت موسی با دختران شعیب.

۲. آیاتی که به امور عفیفانه به طور کلی می پردازد. مثل آیات مربوط به نهی از ارتکاب به فحشاء.

۳. آیاتی که مواردی از مسائل خاص مربوط به عفت را بیان می کند. مثل داستان یوسف نبی و زلیخا.

۴. آیاتی راجع به موضوع عفت، با ذکر ضمایر مردانه، بدون آنکه محتوای آن ویژه ی مردان باشد.

۵. آیاتی که به مسائل دیگر غیر از عفت پرداخته اما به نوعی به عفت مربوط می شوند.

۶. آیاتی که به نعمات اخروی که پاداش رعایت عفت در زندگی دنیا هستند اشاره دارد.

این آیات نشانگر نوعی از گفتمان قرآن کریم در باره ی عفت است که برای جذب استعمال شده است.

۷- آیاتی که نشانگر گرفتاری و عقوبت دنیوی و اخروی عدم رعایت عفت در اقسام

مختلف آن می باشد که این آیات برای دور کردن جوامع از ابتلا به فحشا و منکر است.

۸. آیاتی که بیانگر حب شدید خداوند متعال به رعایت عفت می باشد و لزوم این آیات.

نتیجه گیری

بررسی گفتمان عفت در قرآن کریم به شیوه ی فرکلاف، به نحوی موشکافی ذره بینی این گفتمان است، تا شاید بتوان ذره ای از گفته های نا نموده ی این متن الهی را آشکار و تبیین کرد. شاید با این بررسی بتوانیم بفهمیم، با گذشت چهار دهه از پیروزی باعظمت انقلاب اسلامی و برقراری حکومت اسلامی در ایران چرا در حال حاضر قشر زیادی از جامعه اسلامی ما با وسوسه های دشمنان دین به راحتی قانع شده اند که حجاب و عفاف جزو ضروریات دین نبوده و کلاه گشادی است که دینداران برای استعمار بیشتر بر سر زنان گذاشته اند. مطمئناً بسیاری از زنانی که رخت عفت از تن بر کنده اند، بسیار هم به اصول دین پایبند و به بیان شیوای رهبر عزیزمان دل در گرو این نظام مقدس اسلامی دارند. اما عدم تبیین صحیح حجاب و عفاف، موجب شده تا مغبون شبهات بی اساس بدخواهان شده و به راحتی تسلیم امری کاملاً مخالف دین شوند. این نوع پژوهشها به روشنی خواست اصلی خداوند متعال را نسبت به بسیاری از امور نظیر حجاب و عفاف و ... روشن می سازد. انشاءالله که گامی کوچک در راه روشنگری دینی باشد.

ارجاعات

پژوهش حاضر مطابق با داده های موجود در کتاب جنسیت و زبان قرآن، اثر جناب آقای

مجید دهقان، و با عنایت به پژوهش عفت جنسی استاد محترم سرکار خانم دکتر عزت

السادات میرخانی و راهنمایی استاد محترم سرکار خانم دکتر نیره قوی تالیف شده است.

فهرست

Contents

۱	چکیده
۲	۱- مقدمه
۴	۲- روش فر کلاف چیست؟
۱۰	۳- بررسی متنی
۱۰	بیان مسئله عفت در قرآن کریم
۱۰	۳-۱- عفت قبل از اسلام (گفتمان تاریخ)
۱۳	۳-۲- رعایت عفت در بین زنان معاصر اسلام
۲۲	۴- بررسی کردار گفتمانی
۲۲	۴-۱- تولید کننده متن
۲۳	۴-۲- مصرف کننده متن
۲۳	۴-۳- میزان میان گفتمانیت
۲۴	۵- بررسی کردار اجتماعی
۲۵	نتیجه گیری
۲۵	ارجاعات

منابع

□ . ترجمه فولادوند، قرآن کریم.

□□ . آیات حجاب - ویکی پدیا، دانشنامه آزاد، <https://fa.wikipedia.org/wiki>

□□□ . دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا.

□□ . راغب اصفهانی، مفردات راغب، ج ۱

□ . الحسن بن علی بن شعبه الحرانی، تحف العقول، رساله حقوق امام سجاد، ج ۱.

□□ . ۱. عبدالباسط عرب یوسفآبادی، ۲. الیاس برآبادی، ۳. طاهره میرزاده، «بررسی ساختهای گفتمانمدار سوره

قصص بر اساس الگوی ون لیوون»، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشهای ادبی - قرآنی (دانشگاه اراک)

سال پنجم / شماره سوم / پاییز ۱۳۹۶.

□□□ . دهقان، مجید، جنسیت و زبان قرآن، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۶۰.

۷. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، جلد ۸.

□□ . شیخان، مهسا، انسان شناسی سواد؛ والتر اونگ، سواد کتبی / شفاهی و ذهن فناورانه، تیر ۱۳۹۶

□ . نورگوا، نینا، فرهنگ سبک شناسی، برگردان: احمد رضایی جمکرانی، مسعود فرهمندفر، تهران: انتشارات

مروارید، ۱۳۹۴، چاپ اول.

□□ . مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج ۲، ص ۵۲.

□□□ . علامه مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱ ص ۸۶.

x. الفراهیدی، خلیل احمد، العین، ص ۲۰۵